

AXBOROTNI INSON HAYOTIGA TA’SIR O’TKAZISH OMILLARI

Mullajonova Mubinabonu Doniyor qizi
Andijon davlat chet tillar instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada axborotlarni insonlar, ayniqsa yoshlar hayotiga qaday ta’sir o’tkazishi va bu jarayonda odamlarda kechadigan hissiyotlar va ularni boshqarish haqida ma’lumotlar keltirib o’tilgan.

Kalit so’zlar: axborot, axborot xavfsizligi, infeksiya, manipulatsiya, axborot manbai, ijtimoi-psxologik tayziq, taqlid.

Bugungi kunda mafkuraviy tahdidlar aholining ma’lum bir qatlamlari, ayniqsa, yoshlarning qarashlarini o’zlariga ma’qul bo’lgan yo’nalishda o’zgartirish, yolg’on axborot, diniy ekstremizm, axloqsizlik kabi buzg’unchi g’oyalarni singdirishga urinishdek ko’rinishlarda sodir bo’lmoqda.

Ayni vaqtda, yoshlarning turli norasmiy, noislomiy diniy jamoalarning ta’siriga tushib qolishining oldini olishda o’quv muassasalari va mahalla tomonidan tizimli ravishda tushuntirish ishlari olib borishi muhim o’rin tutadi.

Yoshlarda yot g’oyalarga nisbatan ma’naviy immunitet shakllanmas ekan, “bu – yaxshi, bu– yomon” degan qat’iy fikr paydo bo’lmas ekan, mafkuraviy xatarlarga qarshi turish qiyin bo’ldi.

barqarorligiga munosib hissamizni qo’shish har birimizning, shu aziz Vatanda yashayotgan barcha fuqarolarning asosiy vazifalaridan biri bo’lib qolmog’i lozim. Mustaqilligimizni asrab-avaylashga chorlaydi. Muhimi, tinchlik-totuvlik, mehr-oqibat bor ekan, o’z orzu-maqсадlarimizga albatta erishamiz.[1]

Bu, shuningdek, ongimizga, insonning his-tuyg’ulariga murojaat qilishga asoslangan, lekin allaqachon og’zaki vositalar bilan va ilhomlantiruvchi odam oqilona holatda, ishonchli va obro’li bo’lishi kerak. Taklif asosan ma’lumot manbasining vakolatiga asoslanadi: agar taklif qilgan shaxs vakolatli bo’lmasa, unda taklif muvaffaqiyatsizlikka uchraydi. Bu yerda ovoz intonatsiyasining roli juda muhim (samaradorlikning 90% intonatsiyaga bog’liq bo’lib, u so’zlarning ishonarliligi, vakolati va ahamiyatini ifodalaydi). Taklifga moyillik darajasi, kiruvchi ma’lumotni tanqidsiz qabul qilish qobiliyati turli odamlar uchun har xil. Asab tizimi zaif bo’lgan odamlarda, shuningdek, diqqatni keskin o’zgartiradigan odamlarda tavsiya etiladi. Noto’g’ri muvozanatga ega bo’lgan odamlar ko’proq tavsiya etiladi (bolalar tavsiya etiladi), birinchi signalizatsiya tizimi ustun bo’lgan odamlar ko’proq tavsiya etiladi.

Takliflar axborotni qabul qilishda va hissiy uzatishdan foydalanishda insonning tanqidiyligini kamaytirishga qaratilgan. Shunday qilib, uzatish texnikasi, xabarni uzatishda, bu hissiy holatni yangi ma’lumotlarga (o’tkazish) o’tkazish uchun yangi fakt ma’lum faktlar, hodisalar, odam hissiy jihatdan ijobiy munosabatda bo’lgan odamlar bilan bog’liqligini nazarda tutadi. Bu holda kiruvchi ma’lumotlar rad etiladi). Guvohlik usullari (mashhur shaxs, olim, - mutafakkirdan iqtibos keltirgan holda) va "hammaga murojaat qilish" ("ko’pchilik bunga ishonishadi ...") tanqidiylikni kamaytiradi va odamning olingan ma’lumotlarga muvofiqligini oshiradi.[2]

Ishontirish mantiqqa, inson ongiga murojaat qiladi, mantiqiy fikrlashning yetarlicha yuqori darajada rivojlanishini nazarda tutadi. Ba’zida kam rivojlangan odamlarga mantiqiy ta’sir ko’rsatish mumkin emas. E’tiqodlarning mazmuni va shakli shaxsning rivojlanish darajasiga, uning tafakkuriga mos kelishi kerak.

Ishontirish jarayoni axborot manbasini idrok etish va baholashdan boshlanadi:

1) tinglovchi olingan ma’lumotni o’zida mavjud bo’lgan ma’lumot bilan taqqoslaydi va natijada manba ma’lumotni qanday taqdim etishi, uni qayerdan olishi, agar odamga manba

haqiqat emasdek tuyulsa, yashirishi haqida fikr hosil bo‘ladi. faktlar, xato qiladi, keyin unga bo‘lgan ishonch keskin pasayadi;

2) ishontruvchining vakolati haqida umumiy fikr yaratiladi, lekin agar manba mantiqiy xatolarga yo‘l qo‘ysa, unga hech qanday rasmiy maqom va hokimiyat yordam bermaydi;

3) manba va tinglovchining munosabati solishtiriladi: agar ular orasidagi masofa juda katta bo‘lsa, e‘tiqod samarasiz bo‘lishi mumkin. Bunday holda, eng yaxshi ishontrivish strategiyasi: birinchidan, ishontrivchi ko‘ndirganlarning qarashlari bilan o‘xshashlik elementlarini yetkazadi, natijada yaxshiroq tushunish o‘rnatiladi va ishontrivish uchun zarur shart-sharoit yaratiladi.

Shunday qilib, ishontrivish mantiqiy usullarga asoslangan ta’sir qilish usuli bo‘lib, u turli xil ijtimoiy-psixologik tazyiqlar (axborot manbai hokimiyatining ta’siri, guruh ta’siri) bilan aralashib ketadi. Ishontrivish individual emas, balki guruh ishonch hosil qilganda samaraliroq bo‘ladi.

Axborot texnologiyalari yetakchi o‘ringa chiqib olgan hozirgi kunda rivojlangan mamlakatlarda maktablar tizimini, ta’lim mazmunini yangilash zaruratga aylandi. Eskicha o‘qitish usullari va metodlari ma’nan eskirib, ta’limning ilg‘or pedagogik texnologiyalarga asoslangan metodlari va shakllariga ehtiyoj kuchaydi.[3]

Muhim ijtimoiy-psixologik hodisa - bu taqlid qilish – o‘zingizga o‘xshash bo‘lishni xohlagan boshqa odamning faoliyati, harakatlari, fazilatlarini takrorlash.

Axborot xurujlariga qarshi kurashda kurashning tizimli bo‘lishligi, uning zarur huquqiy bazasi shakllantirilganligi o‘ta muhim. Shu bois axborot xavfsizligini ta’minlashga qaratilgan alohida qonun hujjati qabul qilish masalasi ko‘rib chiqilishi kerak. Bir so‘z bilan aytganda, biz axborot xurujlariga qarshi yangicha fikrlashimiz, ishlashimiz darkor.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Axborot xurujlariga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirish – davr talabi (uza.uz)
2. <https://uz.historical-facts.com/15238885-means-and-methods-of-psychological-influence-of-information-on-a-person>
3. Rivojlangan xorijiy mamlakatlarda ta’lim-tarbiya jarayonining o‘ziga xos jihatlari. Muladjanova Gulchehraxon Abidjanovna.
<http://woconferences.com/index.php/pisrme/issue/view/38>